

Vrijdag 21/08/1914 – ochtendeditie

De Duitsers in Brussel.

Berlijn, 20 augustus. De Duitse troepen zijn vandaag Brussel binnengekomen.

Parijs, 20 augustus. Een officiële bekendmaking luidt: Duitse cavalerie heeft Brussel bezet.

Het Belgisch leger is op Antwerpen teruggetrokken.

De strijd in België.

Brussel, 19 augustus. Hedenmorgen heeft het Belgische hoofdkwartier met vrijwel alle soldaten Leuven verlaten, nadat de Duitsers de plaats hadden bestormd. Hoe die bestorming afgelopen is, weet ik niet. Want ik heb niet gewacht tot de paar 100 Belgische soldaten uit hun stellingen zouden zijn gedreven. Ik ben onmiddellijk met mijn auto teruggekeerd, toen ik de voorlaatste barricade had zien nemen, teneinde van Brussel uit een kort telegram te kunnen sturen. Kort moest het zijn, want voor korte telegrammen weet ik nog een weg om ze over te krijgen. De langere moeten het hoofdkantoor passeren en dan maakt de censor er ontzettende coupures in. Ook de post is dikwijls niet makkelijk en houdt de brieven zeer lang op of zendt ze in het geheel niet door. Dit telegram wordt echter door een terugkerend Nederlander meegenomen en zal dus goed overkomen.

Uit de officiële en niet officiële berichten die Nederland bereikt hebben, zal men reeds hebben opgemaakt dat er in de afgelopen week voortdurend is gevochten op de lijn Dinant-Namen-Tienen-Diest. De waarde van deze gevechten te beoordelen gaat niet aan, want beslissende slagen zijn er nog niet geleverd. Soms trokken de

Duitsers hier en daar terug, zodat het leek alsof ze van verdere aanvallen af zouden zien, maar gedurende de laatste drie dagen rukken ze weer krachtiger voort. De bevolking vlucht voor ze uit naar Brussel toe en de wegen rond Brussel zijn dag na dag vol mensen, beladen met pakken en zakken, de gezichten bleek van angst.

Karren, met paarden en ossen bespannen, trekken met ze mee. Aan de Gare du Nord komen die lieden aan, die nog per trein de hoofdstad konden bereiken. Overal in de dorpen, die binnen het gevechtsterrein vallen, zijn de huizen gesloten en zijn de bewoners naar elders vertrokken, een neerdrukkende stilte hangt in de vredige dorpsstraten en over de klimmende en dalende landwegen, door veld en bos. Het vee is reeds lang weggedreven, zodat de motoren van de lege automobielen met hun harde slag een verontrustend lawaai maken in de verlaten streek. Die militaire auto's zijn met de vluchtelingen het enige wat nog aan leven doet herinneren in de dorpen waar gevechten te verwachten zijn. Toch moet het hier nadrukkelijk gezegd worden dat noch het Duitse leger noch het Belgische leger beslissende veldslagen hebben gewonnen. Slagen van belang moeten nog komen en hetgeen tot dusver is gebeurd behoort tot het voeling krijgen met elkaar. Daarmee beoordeel ik echter niet de waarde van het voorrukken door de Duitsers tot nu toe, maar zoals ik reeds zegde, en dat is iets van belang, het Belgisch hoofdkwartier is hedenmorgen verlegd naar Mechelen. Toen ik de weg van Waver naar Leuven langs reed merkte ik al gauw dat er iets op handen was. De weg over de met bossen bezette heuvelen was totaal verlaten en er hing een sombere stilte. De wrakken van drie militaire auto's in dit doodse bos maakten het aanzien nog droefgeestiger; soms kwamen er uit zijwegen troepen vluchtelingen aan met ossenwagens en toen een Engelse cinemaman, die mij vergezelde, zijn toestel op hen richtte, begonnen de arme mensen luid te klagen, want ze dachten dat het toestel een mitrailleur was.

Op de open plekken zagen we de verkennende troepen gendarmen en lansiers, de omtrek afrijdend.

In Leuven bleek de gehele troepenmacht, op achthonderd man na, reeds te zijn afgetrokken in de richting Mechelen; die achthonderd man hadden zich opgesteld op de weg Leuven-Tienen, even buiten de stad. De weg loopt daar omhoog door bossen heen en op het hoogste punt stonden twee mitrailleurs die naar het oosten toe de weg bestreken. Links van hen, gedekt door bosjes, had men een twaalftal stukken veldgeschut neergezet, met daarbij een kleine afdeling dragonders voor bescherming. Die moesten eventueel een plotselinge aanval uit het noordoosten voorkomen, zodat de mitrailleurs veilig terug zouden kunnen trekken. Meer naar de stad toe, op de weg waar de mitrailleurs stonden dus, had men een barricade gemaakt waarachter een veertigtal soldaten om de weg te bestrijken, zodra de mitrailleurs terugtrokken. Nog meer terug bij de spoorbrug lagen een driehonderdtal soldaten klaar om te vuren, terwijl de houten brug gedynamiteerd was. Maar laat ik het direct zeggen, alles was berekend op het dekken van de terugtocht, niet op het verdedigen van de totaal onbeschermd stad Leuven. Om 11 uur 30 in de morgen reed een patrouille lansiers uit om de vijand te verkennen; reeds even voorbij de mitrailleurs stuitte men op Duitsers en het paffen begon. Blijkbaar was het een sterke afdeling die daar op 500 m afstand van ons naderde, tenminste de lansiers keerden in galop terug met zes à zeven paarden zonder ruiter. Het vuren duurde voort en begon nu in een wijde boog voor ons uit waarbij de eerste kogels fluitend over onze hoofden gingen; dan begonnen de mitrailleurs te slaan met een regelmatig klak klak klak. Dat deed het Duitse vuur even verstommen, maar spoedig kwamen de kogels weer fluitend onze kant uit. Ik bestreek met mijn kijker de weg, waar de mitrailleurs stonden, die weer lustig klak klakten. De soldaten waren

druk in de weer daar om de weg vrij te houden, maar plotseling werd het vuur te hevig en zag ik ze terugtrekken.

Wij reden nu ook terug met onze auto tot over de spoorbrug en volgden daar verder het gevecht. Links in het veld kwamen de Duitsers ook opzetten en een van hun veldstukken schoot in de richting van de Belgische artillerie; die begon toen onmiddellijk met terug te trekken, zoals ook de soldaten achter de barricade deden. Het was niet nodig de aftocht te dekken want de infanteristen hadden tijd genoeg kalm terug te komen; ook de bereden Belgische verkenners, die nog in het veld links en rechts waren, kwamen terug galopperen met achter hen aan een 10 à 12 gewonde paarden zonder berijder. De troepen trokken langzaam op de weg naar Mechelen aan, gedekt door de soldaten die nog bij de spoorbrug achterbleven. Ik sprong met mijn Engelse vrienden in onze auto en heb u uit Brussel geseind dat Leuven door het hoofdkwartier was verlaten en de Duitsers op de plaats aankwamen. Toen ik de spoorbrug verliet zag ik in de omtrek al verscheidene zware rookkolommen omhoog gaan van in brand geschoten huizen en in Leuven zelf haalden de mensen de Belgische kleuren binnen. Het zal niet lang meer duren of ik zal u van ernstiger treffen kunnen vertellen.

De Duitsers rukken op Brussel aan.

Brussel, 20 augustus. Nadat ik voorgaande had geschreven is de toestand alweer veel veranderd; de hoofdmacht van de Belgen is op Mechelen teruggetrokken, maar heeft op de weg Mechelen-Leuven en op de weg Brussel-Leuven grote troepenmachten achtergelaten om de vijand op te houden, zodat men een rustige aftocht op Mechelen en eventueel daarna op Antwerpen had. Het is me gebleken dat geen brieven van me zijn doorgelaten (ook de telegrammen niet. Redactie), en dat lot onderging iedere correspondent die niet zelf zijn kopie naar Nederland kon brengen.

Met de grootst mogelijke strengheid is voorkomen dat nieuws omtrent de troepenbewegingen het buitenland bereikte. Daarom ben ikzelf naar het eerste het beste Nederlandse grensstation gekomen over Gent, omdat de lijn Brussel-Antwerpen misschien heden al niet meer bereden zal worden. Alles wees er gisterenavond op dat er iets ernstigs te gebeuren stond in Brussel. Wij met onze auto waren vrijwel de eersten die het nieuws van de bezetting door de Duitsers van Leuven binnenbrachten, maar al spoedig na ons brachten ook de gevluchten het nieuws en daarmee begon de eerste ongerustheid zich te ontwikkelen. Het Belgische leger was tactisch, zonder vechten teruggetrokken, dat was duidelijk. De burgerwacht begon zich inmiddels te verzamelen en werd per trein overgebracht in de richting Mechelen en Gent. Op de Place Rogier voor de Gare du Nord stroomde het volk weer samen als voor de oorlog, maar nu in een angstige woeligheid en niet in de geestdriftig krijgsvanzuchtige stemming. Er klinkt iets klagends en iets sombers in het lang uitgehaalde geroep van de krantenverkopers. Een afdeling carabinieri komt het plein over onder het zingen van "Aux armes citoyens! Fermez vos bataillons!", maar het gezang wordt maar weinig overgenomen. Zelfs een auto waarin soldaten die op hun lansen Duitse helmen dragen, wordt bijna niet bejuicht; veertien dagen geleden zou dat een donderende toejuicing hebben doen galmen over het plein. Nu is het woelig maar stil; telkens ziet men mensen tezamen schieten naar één die zegt nieuws te weten. Daar zitten we nu, tien, vijftien Engelse en Nederlandse oorlogscorrespondenten bijeen. Het is ons gebleken dat van ons allen geen kopij is doorgekomen. Als de Duitsers binnenrukken, zullen de treinen stopgezet worden en de telegraafdraden afgesneden. We moeten dus eerst terug, om ons belangrijke nieuws mee te kunnen delen. Als de Duitsers binnenrukken ... ja die mogelijkheid begint werkelijkheid te worden.

Een bedenkelijk teken is dat Donohoe en Dillon, ervaren correspondenten die veel oorlogen meemaakten, onderscheidenlijk de vertegenwoordigers van de Daily Chronicle en de Daily Telegraph, de laatste trein naar Oostende hebben genomen. Zij hebben ook geen nieuws doorgekregen en zijn heengegaan om deze laatste gelegenheid waar te nemen. Een ernstig teken bovendien bevat het avondblad van de Indépendance: een oproep van de burgemeester om als de Duitsers binnen Brussel komen zich kalm te houden, niet te schieten maar hun ook geen nuttige diensten te bewijzen, schadelijk voor het leger. Dat betekent mijns inziens dat ze zullen komen, anders zou men de bevolking niet zulke doodsangst aanjagen. De karren met vluchtelingen, het gehele huisraad in de ossenwagen, komen nog steeds Brussel binnen van de zijde van Leuven, maar reeds begint een enkele kar Brussel aan de andere zijde te verlaten. Een korte krijgsraad volgt en zeven van ons, vier Engelsen en drie Nederlanders, besluiten per auto naar Gent te rijden, dan kan het nieuws naar Engeland en Nederland. Dus op de zoek naar een auto! En na een anderhalf uur vinden we eindelijk een wagen, gelukkig een grote. De bagage wordt uit de verschillende hotels bij elkaar gesleept, bovenop de wagen geladen en de hoge hoop met riemen vastgesjord, en dan rijden we langzaam heen. De correspondenten die achterblijven doen het met geen vrolijk hart, ze moeten, want er is geen wagen meer te krijgen. Aan de Gare du Nord komt alles wat soldaat in Brussel is samen en stroomt in de treinen. De Belgische vlaggen worden hier en daar reeds ingehaald door erg angstige mensen terwijl de wapenhandelaren hun borden boven de ramen wegnemen of ze met verf overdekken, en toch hebben zich voor enkele van deze winkels groepjes mensen verzameld, die om wapens schreeuwen. Op de gezellige boulevard d'Anspach, vanmiddag nog zo vol vrolijk leven, is het nu een geloop en gedraaf alsof geheel Brussel waanzinnig is geworden. Men vreest wraak over de vernielde winkels van de Duitsers. Een treurig aanzien die

boulevard d'Anspach in zo een ellende. Ik heb me de laatste paar dagen steeds verbaasd over de elegante vrolijkheid die bleef heersen in "Petit Paris", maar de verandering is wel plotseling gekomen.

Zo verlaat ik Brussel. Overal houdt de burgerwacht ons aan, maar onze chauffeur weet het wachtwoord en daar gaan we dan, vooruit! De donkere nacht in. Bij de barricades houdt de burgerwacht nog de wacht, zij het ook in geringe sterkte. Wat hebben ze de laatste dagen gewerkt, de dappere Brusselaars, om hun stad te omgeven met prikkeldraad en loopgraven. De trams stonden op de buitenwegen dwars over de weg en nu is het consigne "Brussel niet verdedigen!" In Gent vinden we voor ons zevenen één kamer, maar door het voortjakkeren van de laatste dagen met weinig slaap en onregelmatig eten, slapen we toch gauw, op de tafel, de sofa en de grond, en 's morgens komt onze chauffeur weer met andere vluchtelingen uit Brussel in zijn auto en met het nieuws dat zelfs de laatste posten van de burgerwacht Brussel hebben verlaten. De Duitsers, zo gaat het zeggen, zouden Brussel bombarderen indien het verdedigd werd. Daarom heeft men de barricades opgebroken en de soldaten naar Mechelen en andere plaatsen gebracht.

Op de weg Brussel-Leuven is een artilleriegevecht begonnen tussen de daar opgestelde Belgische stukken en de aanrukkende Duitse artillerie. In wilde vlucht verlaat een groot deel van de bevolking Brussel op het horen van het kanongebulder.

De Duitsers rukken op Brussel aan en ik hoop je spoedig te laten weten hoe dat oprukken verder is gegaan.

Terneuzen, 20 augustus. Ik ben nog juist door de mazen van het net geslopen, door uit Brussel over Gent naar Sas van Gent te gaan. Op die manier heb ik tenminste nu eens eindelijk wat kopie kunnen wegstrijken, want van mijn tochten door België is blijkbaar per brief

en per telegram zo goed als niets overgekomen en het moge interessant zijn om de bezetting van Brussel bij te wonen, of het beleg van Antwerpen, maar van zoiets zijn alleen maar memoires te schrijven.

Reeds toen de treinen Brussel-Essen nog liepen en de telegraaf nog werkte, nam de post met een vriendelijk gezicht wel alles aan, maar zond niets door; voor de telegrammen moest men natuurlijk betalen, maar als ze niet doorgezonden werden, kreeg men daarvan geen mededeling en werd ook geen geld vergoed. Enfin, à la guerre comme à la guerre. Maar toen ik woensdagavond op de perrons van de Gare du Nord te Brussel met de stationschef sprak, kon die me reeds mededelen dat ik geen gelegenheid meer zou hebben Brussel per trein te verlaten, vandaar dat we de auto charterden en met zijn zevenen Gent bereikten.

Vanochtend was het aan het station in Gent weer het ellendige aanzien, dat ik de laatste paar weken al zo iedere dag zag, waar ik haast al gewoon aan raakte en ongevoelig voor werd. Telkens weer die jammerende vrouwen met van angst verwilderde gezichten, voortvluchtig zonder te weten waarheen, kinderen die huilend naar moeder of zuster zoeken en oude mensen beladen met pakken en zakken. Man, broer, zoon of vader is in de oorlog, misschien al gevallen of gewond, terwijl het huis is verlaten en men met wat te dragen was, vluchtte naar waar men hoopt een toevlucht te vinden. Als men die mensen maar aanspreekt, komt er al een zichtbare schrik over ze. En het is aandoenlijk die gewonden te zien, doodsbleek op de brancard, vaak met de dood al over het gelaat, anderen voortstropelend met een lichte schotwond door het been of het gezicht, omwikkeld met zwachtels. Moeders en vrouwen wachten uur na uur buiten het station of haar zoon of man ook kan zijn bij het nieuw transport gewonden; dan barsten ze uit in tranen, als daar werkelijk de gezochte voorbij gedragen wordt.

Aan het station te Gent waren verscheidene Nederlanders, die deze laatste gelegenheid nog wilden waarnemen om terug te keren naar hun land. Het treinverkeer in de richting Antwerpen en Brussel stond totaal stil, alleen naar Oostende kon men nog vertrekken. Om die reden ook besloot ik niet te blijven achter de barrière Belgisch-Duitse leger. men heeft er ook trouwens in Nederland geen denkbeeld van hoe men als niet erkend oorlogscorrespondent behandeld wordt in een land dat in oorlog is. Het is weliswaar begrijpelijk, maar vervelend en afmattend, telkens weer dat aanhoudende ondervragen. Er zijn nu eenmaal geen oorlogscorrespondenten toegelaten bij de oorlogvoerende partijen en dus heeft men geen enkel recht, waarop men zich beroepen kan en het is merkwaardig hoe elke omstandigheid, elk ding verdacht wordt, wanneer men "verdacht" is. Het feit dat bijvoorbeeld een burgerwacht vindt dat men ergens niet had moeten zijn, doet de volgende burgerwacht u arresteren; immers als alles in orde was, had de eerste u toch niet lastig gevallen.

Men begrijpt de ontzaglijke consternatie die zich van de bevolking meester heeft gemaakt, onmiddellijk na het aanrukken van de Duitsers en dat het terugtrekken van het Belgisch leger tot dusver nog niet anders inhoudt dan tactiek. Immers grotere gevechten hebben steeds nog niet plaatsgehad en verliezen, die terugtrekken zouden rechtvaardigen, evenmin. En toch, hoewel de Belgische regering officieel verklaart dat men zich houdt aan het defensieplan van 1859, het volk begrijpt daar natuurlijk niet veel van. Immers de Duitsers rukken door hun dorpen!

Het gehele terugtrekken van het Belgische leger gebeurt intussen tactisch en regelmatig, zoals ikzelf heb kunnen constateren. Op mijn autotochten door België kon ik de laatste drie dagen waarnemen hoe de terugtocht regelmatig begon, ook daar waar het nog niet nodig was; het aantal gewonden aan Belgische zijde is tot dusver niet groot en de grote slag zal nog moeten komen. Daarvoor hoop ik voor de

derde maal België binnen te kunnen trekken, maar dan aan de kant die me mogelijk maakt af en toe van mijn kopij af te komen.

Londen, 20 augustus. Het Engelse persbureau maakt bekend dat het Belgische leger voor de overmacht heeft moeten terugtrekken. De gemeenschap met Brussel is sedert hedenochtend moeilijk geworden. Het Belgische leger heeft op bewonderenswaardige wijze zijn taak vervuld, die daarin bestond, dat het de opmars van de vijand moest tegenhouden en de bondgenoten in staat stellen hun concentratie ongehinderd te voltooien. De terugtocht der Belgische troepen werd sedert enkele dagen reeds verwacht en was nodig geworden door de strategische toestand.

Brussel, 20 augustus. Uit Gent komt bericht dat twee Belgische regimenten, die zich te Luik reeds met roem hadden overdekt bij de aanvallen op de forten door de vijand en thans bij de voorposten waren, zichzelf in dapperheid hebben overtroffen. Gedurende twee uren wisten zij de tienmaal sterkere vijand op een afstand te houden en hem belangrijke verliezen toe te brengen, waarbij zij ook zelf zware verliezen leden. Om 7 uur begon de terugtocht onder dekking van commandant Gilson, wiens neus door een kogel was gebroken. Nauwelijks 1 uur later werd door de Duitsers een aanval met mitrailleurs gedaan op het front en de rechterflank der beide regimenten. De bevelhebber werd hierbij buiten gevecht gesteld. Hij gaf toestemming dat het overblijvende deel der troepen zich verzamelde en zich terugtrok op Leuven.

Antwerpen, 20 augustus. Voor middernacht zal ons leger hier geconcentreerd zijn. Automobielen met Franse soldaten snorren voorbij, opfleurend gezicht. Vanavond op de Keyserlei buitengemeen druk, maar geen nieuws.

Londen, 20 augustus. Philip beschrijft in de Daily News hoe hij op zijn terugkeer van Brussel naar Antwerpen een hele compagnie Belgische infanterie en artillerie heeft ontmoet, die van Leuven wegtrok. Ze marcheerden in volmaakte orde.

Het gerucht ging dat het hoofdkwartier was verplaatst. Ik ging, aldus de correspondent, ijlings op weg naar Leuven en vernam daar spoedig wat er aan de hand was. Een troepenmacht van 8000 man of misschien meer was in de loopgraven achtergelaten om de terugtocht te dekken tegen de Duitsers, die van drie kanten aanrukten, van Diest, Tienen en Hamme Mille (ten zuiden van Leuven).

Op de weg naar Eghezée had een scherp treffen plaats, waarbij hardnekkig door de Belgen werd gevochten. Hun verliezen waren geringer dan die van de Duitsers. Bij de eerste aanval sloegen zij de Duitsers op alle punten terug, en ze zouden hun stellingen nog wel tegen een sterkere vijand hebben kunnen houden, doch toen ze in de rustpauze die op het gevecht volgde kalm terugtrokken, drongen de Duitsers de stad binnen.

De bevolking heeft een onberedeneerde angst voor de Duitsers en vlucht in massa van Leuven.

In de Daily News beschrijft Young een autotocht door dorpen (waarvan hij de namen niet vermeldt) in het gebied, waaruit de Belgen zich voor de Duitse opmars hebben teruggetrokken. Hier en daar zag hij bij het naderen van de Duitsers de uhlanen in de dorpen. De burgerwachten werden ontwapend. De boeren kwamen langzamerhand hun stulpen uit en dreven in allerijl het vee voor zich uit: anderen sjouwden met zuigelingen en bundels kleren. Dan reed er weer een afdeling uhlanen een dorp binnen, rukte de vlag naar beneden, sneed de telegraafdraden door.

Young reed met zijn auto heen en weer, overal vluchtelingen, moeders en kinderen, oppikende. Mannen en vrouwen hadden hun beste plunje aangetrokken om die te redden. Hun woede was onbeschrijflijk. Zij vloekten en tierden en huilden van toorn over het feit dat hun de wapenen werden ontnomen en ze hun huizen niet mochten verdedigen. In een dorp is uit een huisje een schot gelost op de uhlanen door een gewonde soldaat, die toen hij naar buiten werd gehaald en in een auto gelegd, buiten zichzelf was van woede omdat hij gemist had.

De bevolking was niet eens gewaarschuwd geworden. Het leger was plotseling vertrokken.

Maastricht, 20 augustus. Een vrouw uit Mecklenburg, die hier voor ziekenbezoek vertoeft, vertelt dat volgens in Duitsland ontvangen berichten de Mecklenburgse regimenten 98 en 90 grotendeels zijn vernietigd tussen Visé en Luik.

Luik in Franse handen?

Antwerpen, 20 augustus. Men vertelt hier dat Luik door de Fransen ingenomen is.

Het Engelse expeditieleger.

Londen, 20 augustus. Het ministerie spreekt tegen, dat het Engelse expeditiekorps op het ogenblik meevecht aan het Frans Belgische front.

Antwerpen, 20 augustus. 5 uur 30. We lopen nog vrij over de Meir en kopen ieder avondblad; alle bevatten dezelfde proclamaties: kalm blijven, geen paniek! "De eerste fase is voorbij" schrijft een blad, "dankzij de onzen hebben de legers onzer bondgenoten tijd gewonnen. Het Belgische bloed zal niet vruchteloos gevloeid heb."

Burgemeester Max' proclamatie is ontroerend: "Zolang ik in leven en in vrijheid ben, zal ik uit al mijn krachten de rechten en de waardigheid mijner medeburgers beschermen", zegt hij daarin. De parlementsleden vergaderen iedere dag in het Grand Hotel.

Maastricht, 20 augustus tussen Riemst en Tongeren zijn nog steeds grote Duitse troepenmassa's opeengehoopt, hoofdzakelijk infanterie. Duitse officieren delen mee dat Brussel door Duitse voorposten zou zijn bezet. In Riemst worden 's nachts bewoners in schuren door militairen bewaakt uit vrees en voorzorgsmaatregel dat de bewoners op militairen zouden schieten. De burgemeester en de pastoor zijn als gijzelaars opgesloten.

Leden van de Duitse legatie zijn hier hedenmiddag aangekomen en hebben geconfereerd met de Duitse vice-consul Haex. Hun komst staat in verband met het bezoek aan de hospitalen, waar Duitse soldaten worden verpleegd.

Maastricht, 20 augustus. Een gedeelte der vluchtelingen uit Visé en Kanne, hier in de kweekschool voor onderwijzers verpleegd, zijn naar de kloosters bij Ophoven, Cadier en Heer zowel als naar het opvoedingsgesticht te Heer overgebracht en zullen daar verder worden verzorgd. De echtgenote van de burgemeester van Kanne mevrouw Poswick en de advocaat Dierckx, die, men weet niet om welke redenen door de Duitsers zijn doodgeschoten, zijn hier hedenochtend voorlopig bijgezet. Een uit Tongeren afkomstige vluchteling wist met stelligheid mede te delen dat tien Duitse soldaten daar door de krijgsraad gevonnist en gefusilleerd zijn wegens de moord op beide ongelukkigen. De burgemeester en de pastoor van Kanne, die door de Duitsers werden gezocht, hebben zich op Nederlands gebied in veiligheid weten te brengen.

Hoewel het troepenvervoer naar het westen gestaakt is, hebben de Duitsers thans benoorden Luik niet minder dan vijf bruggen over de Maas geslagen, waaronder de vaste brug bij Visé, die bij het begin van de oorlog door de Belgen was opgeblazen. Even ten zuiden van deze, stroomopwaarts, is een nieuwe bredere brug voltooid, een derde is bij Argenteau gereed gekomen. In Visé is slechts het tot hospitaal ingerichte klooster, waarop de Duitsers "zu schonen" was geschreven, gespaard gebleven. Het streng verbod van plunderen is door de Duitse militairen overtreden en naar ik verneem is het commando te Aken daarvan in kennis gesteld. Over de oorzaak van het in puin leggen van Visé lopen de meningen en geruchten zeer uiteen. Vluchtelingen houden vol dat de bewoners niet op militairen hebben geschoten, doch dat een dezer zich aan een jong meisje zou hebben vergrepen, waarop de vader zijn kind verdedigde. Hierbij zouden dan schoten zijn gewisseld en de burgers zijn beschuldigd ermede te zijn begonnen. Een andere lezing is dat Duitse militairen in dronkenschap op elkaar schoten en hun kameraden meenden dat de schoten van burgers afkomstig waren.

De tunnels om Luik worden, evenals de spoorlijnen, door de Duitsers hersteld; een niet te schatten aantal manschappen zijn met deze werkzaamheden bezig. De genomen forten worden door hen weer in staat van tegenweer gebracht. Luik zou op deze wijze bij tegenspoed der Duitse wapenen tegen een Frans-Belgisch leger als steunpunt der terugtrekkende troepen dienst kunnen doen.

Bij Mouland en Visé bevindt zich een ontzagwekkende hoeveelheid militaire treinen; wagens en automobielen van de uiteenlopendste vorm en soort zijn volgepakt met proviand en oorlogsbehoeften, doch troepen zijn niet meer te bespeuren.

De val van Luik.

Een inwoner van Groningen, die tot maandag jongstleden te Luik heeft vertoefd, vertelde aan de Nieuwe Groningse Courant onder meer:

Toen ik maandagmorgen vertrok, waren reeds 11 forten om Luik ingenomen, waaronder ook Flémalle, de modernste versterking. Waarom zou nu ook het 12e niet reeds zijn genomen? Het beschieten der forten ging aldus. Met groot geschut werd een bres in de muur geschoten, door het daardoor ontstane gat werden projectielen met vergiftigde gassen geworpen. Deze gassen verbreidden zich door de forten, waardoor de Belgen genoodzaakt werden, wilden zij niet vergiftigd worden, zich over te geven.

De bewoners van Luik ondervonden van de Duitsers niets dan welwillendheid. Enige malen heeft een Duits muziekkorps op de Place Saint Lambert reeds een uitvoering gegeven. Maar geen Duits volkslied werd gespeeld, geen krijgslieederen weerklonken; ernstige, ja weemoedige muziekstukken werden gespeeld. De Duitsers toonden meer dan eens een medelijdend hart. Wel heerst in Luik geen hongersnood, maar er zijn zovelen, die nog nooit de weg naar het bureau van weldadigheid hebben afgelegd. Duitse soldaten, die wisten, dat ik Luik en zijn bevolking kende, vroegen mij om zakjes hard brood, dat tot hun rantsoen behoorde, aan de mensen, die het nodig hadden, uit te delen. Ik deed het gaarne. Ontroerend was het te zien, hoe vrouwen smekend op de knieën vielen, om nog maar een zakje meer te krijgen.

In de 11 dagen, die ik tijdens de inname van Luik daar verblijf hield, ben ik niet uit de kleren geweest, omdat er geen ogenblik van rust was. Volgens het Duitse bevel moesten de deuren en vensters der woningen dag en nacht geopend blijven, en wie zou dan nog kunnen slapen? Op straat is het 's avonds steeds donker. Men heeft, met het oog op de vrees die men had, dat de Duitsers Luik in de lucht zouden

laten vliegen, al het gas laten ontsnappen. Gas is er nu niet, hier en daar brandt elektrisch licht. 's Avonds 9 uur (Duitse klok) moet iedereen thuis zijn. Hij, die zich na die tijd nog op straat mocht bevinden, en het wachtwoord niet kent, wordt onherroepelijk doodgeschoten.

Verder vertelde de zegsman van het blad, hoe op de dag, dat de Duitsers hun intrede in Luik deden, Duitse soldaten zich in de Maas verdrongen. De reden daarvoor kon hij niet bevroeden, wist niemand.

Zondag jongstleden beleefde ik een eigenaardig voorval. Ik zag, dat een majoor zichzelf op het plein doodschoot. Officieren kwamen aan en bevalen de zich opdringende menigte, om terug te gaan. Het gerucht werd verbreid, een krijgstruc, dat de man doodgeschoten was.

Men meldt ons uit Maastricht op 19 augustus:

Nog schijnt de maat niet vol. Hedenmorgen waren het weer vluchtelingen uit het naburige dorpje Kanne en het verderaf gelegen stadje Tongeren, die bij honderden de stad binnentrokken. Men heeft reeds gelezen, welk droevig toneel zich in de woning van de burgemeester van Kanne, de heer Postwick, had afgespeeld. En dat de mensen de schrik om het hart sloeg ! Wie zal het hen kwalijk nemen. Vrouwen uit Tongeren verzekerden mij, onder tranen, dat men hen weggejaagd had en dat ze, gevolgd door Duitse soldaten met de bajonetten vooruit, gedurende 2 uur hadden moeten lopen met de handen in de hoogte, tot dicht bij de Nederlandse grens. Ongeveer 700 hebben om 12 uur op de grote speelplaats van de rijkskweekschool gemiddagmaald. In minder dan een half uur tijd waren allen verzadigd, dank aan de zorg van al de dames en heren, die hun medewerking verleenden.

Vrijdag 21/08/1914 - avondeditie

Maastricht, 21 augustus. Ik verneem van een Luikenaar, die zoeven uit Luik hier is aangekomen, dat de volgende proclamatie door de burgemeester namens de militaire commandant is uitgevaardigd:

“De burgemeester deelt aan de bevolking mee, dat de militaire overheid de provincie een oorlogsschatting van 50 miljoen frank heeft opgelegd. Deze schatting zal worden opgebracht in bijdragen van alle inwoners en geïnd worden door tussenkomst van de burgerlijke administratieve ambtenaren.”

Mijn zegsman verdient alleszins geloof en behoort tot de zeer goeude koopmansstand te Luik, zodat aan dit bericht niet valt te twifelen.

Londen, 20 augustus. In een telegram uit Oostende aan de Daily News beschrijft Smith de vlucht uit Brussel, die was aangevangen, toen bekend werd gemaakt, dat de zetel van de regering naar Antwerpen zou worden overgebracht. Ofschoon de uittocht door geruststellende mededelingen van de regering wat tot staan was gebracht, werd hij hedenmiddag met nieuwe kracht hervat. Treinen vol vluchtelingen kwamen in Oostende aan, en het kostte grote moeite, daar een onderkomen voor hen te vinden.

Londen, 21 augustus. De militaire correspondenten van de bladen prijzen de moed en de wijsheid van de Belgen, waar zij Brussel hebben opgegeven en zich een onmiddellijk een nationaal verlies hebben getroost ten bate van het algemene veldtochtplan. Zij wijzen ook op het gevaar voor de Duitsers, nu deze een ongeslagen en sterk leger schijnen te willen overvleugelen, terwijl twee bijzonder sterke

vestigingen, Antwerpen en Namen, oningenomen aan hun beide flanken staan.

Antwerpen, 21 augustus. Maatregelen worden genomen, om alle openbare gebouwen met het oog op een mogelijke aanval, van een bijzonder kenteken te voorzien.

Een inwoner uit Tongeren heeft hier verteld, dat al zijn stadgenoten naar Nederland gevlucht zijn.

Beek, 21 augustus. Gisteravond kwart voor elf kwam hier met oorverdovend geraas een luchtschip over, allen uit de huizen jagend. Er was niets van te zien, daar het nieuwe maan was. Tien minuten lang daverde het gedreun door de lucht en het verdween in de richting Düsseldorf.

Maastricht, 21 augustus. De Duitse gewonden ontvangen allengs meer bezoek van bloedverwanten uit hun vaderland. Ik hoor van aandoenlijke ontmoetingen. Een vrouwtje uit Rostock reisde meer dan twee etmalen, ook 's nachts, om haar zoon hier te ontmoeten. Ze verlangde haar jongen mee te nemen. Men heeft daar duidelijk gemaakt, dat, nog afgezien van de toestand der patiënten, krachtens oorlogsrecht voorlopig geen vervoer naar Duitsland mag plaats hebben.

Van militaire zijde schrijft men ons:

We hadden ons artikel voor morgen reeds klaar, toen het bericht tot ons kwam, dat het Belgische veldleger teruggetrokken is op de stelling van Antwerpen. Dat artikel, vergezeld van een keurig schetsje, ligt nu in de prullenmand. Om de waarheid te zeggen, hadden we ons het verloop van de zaken in België anders voorgesteld. Op ons schetsje stond het Belgische veldleger ten oosten van Leuven, in onze gedachte keurig versterkt in het terrein,

met de gedetacheerde divisie ten zuiden van Herentals. De Fransen, bij Gembloux, gereed om de Belgen te hulp te komen. Weg artikel, weg schetsje, weg Belgisch veldleger, uit de omgeving van Leuven. Naar Antwerpen.

Volgens de officiële verklaring is er een moorddadig gevecht geleverd, blijkbaar geen slag. Wat de reden is geweest tot deze terugtocht, zonder eerst slag te leveren? We verwachten, dat de overmacht der Duitsers te groot is geweest of de te verwachten steun van Franse troepen te gering. Onder die omstandigheden is het te begrijpen, dat een leger, opgesteld met een breedte van misschien 20 a 25 km, het raadzaam achtte, geen slag te leveren om het gevaar van omtrekking, dubbele omvatting, omsingeling te ontlopen. Voor een behoorlijke verdediging van de stelling van Antwerpen zijn zeer veel troepen nodig, de aangewezen bezettingstroepen zijn daarvoor geheel onvoldoende.

Beter dan het veldleger bloot te stellen aan vernietiging of insluiting, heeft het Belgische legerbestuur het nodig geoordeeld, deze troepen te bestemmen voor verdediging van het bolwerk der landsverdediging. Het verdwijnen van het Belgische veldleger uit het open veld is voor de Duitsers een groot succes.

Na afzondering van een leger (misschien wel een groep van reservedivisies) ter observatie van de stelling van Antwerpen, kunnen voor de opmars naar Frankrijk nu ook ongehinderd, via Luik, de wegen ten noorden van de Maas gebezigd worden. Van uit het zuiden, we bedoelen de Trouée de la Moselle en omgeving van Metz, komt maar geen belangrijk nieuws. Zouden we daar geen belangrijke actie te verwachten hebben en zou het Duitse offensief enkel worden ingezet op Frankrijks noordgrens?

Men schrijft ons uit Ravels op 20 augustus. Zo trekt dan het Belgisch leger zich op Antwerpen terug en verschijnen de Duitse ruiters tot op weinige kilometers van onze Brabantse grens. In de doodse brede dorpsstraat van Ravels, waar een paar kippen in de droge groten rondscharrelen, spraken groepen vrouwen, samengeschoold voor de kleine huisjes, met zachte stem. De angst voor de naderende wraak der Duitsers was op hun gelaat te lezen, en allen staarden ze naar mij, toen de garde mij deed afstijgen en naar mijn papieren vroeg. Het was alsof een ademloze spanning al die wezens zwijgen deed, toen de man de passen nakeek, nadat hij mij zijn kaart, met naamtekening en portret, van spuitgast en wacht in het dorp had getoond. In een doodse stilte onder al die zwijgende achterdocht, hoorde ik zijn ondervraging aan. Hij sprak met een trillende, wat hese stem en zijn oog keek donker van kwalijk bedwongen toorn.

“Dus je gaat niet buiten Ravels?”

“Neen, in Turnhout ben ik al geweest.”

“En het is voor de krant?”

“Ja, misschien zie ik onderweg iets van belang.”

De doortocht was vrij, maar aan het eind van het dorp, dat in een grote bocht ligt, hield een groep zeer arm volk, dat op een kruispunt bij een handwijzer te praten stond, mij weer tegen.

Daar weer een ondervraging.

“Hé, de papieren.”

“De wacht heeft ze al gezien.”

Ik wilde doorgaan.

“Neeê, loa-kijken, dèr is veul kwoad volk tewege, ik ben hier veldwachter.”

Zwijgend werd nogmaals de pas vertoond.

De man wist er blijkbaar niets mee aan te vangen en zacht nam ik het papier hem uit de handen.

“Voor mij hoeft ge niet bang te zijn.”

“Ja, maar de Duitsers.”

“Wat zouden ze hier zoeken” en weg was ik alweer.

Zo ging het door tot vlak onder Turnhout, waarvan in Poppel vreselijke verhalen gingen, de stad zou reeds in brand staan.

Maar geen rookwolk steeg op in de zomerlucht, strak hieven de vele fabrieksschoorstenen zich ten hemel en ook daaruit kronkelde geen smook. Dan kwam heel in de verte een armzalig troepje vluchtelingen, heel hun hebben en houden in een grote bonte doek gebonden; met strakke, duistere gezichten trokken zij langs me heen in de richting van onze grens.

De terugtocht was beklemmend.

De grote troep bij het kruispunt stond er nog, ze riepen mij toe, wat ik niet verstond; een smidsjongen schreeuwde:

“Hed-de ales goed afgekeken.” “Hed-de uhlanen gezien?” Nog schreeuwde hij dreigend iets.

Neen, schudde mijn hoofd maar en mijn hand wuifde blij dat ik door dat dorpje was.

Tegen de nog altijd in het dorp samengeschoolde vrouwen, waarvan de meeste mij nu groetten, moest ik nog enkele malen ontkennend antwoorden op hun angstige vragen of ik geen Duitsers had gezien.

De garde in Ravels liet mij langs gaan met onbewogen gelaat en donker, achterdochtig oog. De enige, die mij op dit ogenblik

welgezind schijnt te zijn, is de brave ontvanger uit het laatste grensplaatsje.

En toch, al zijn thans de versperringen aan de grenzen door de Belgen opgeruimd, vast is het, dat in de arme Kempen de bevolking tegenover de Hollandse zeer gespannen staat. Bij het minste wat er aan onze grenzen gebeurt loopt de burgerwacht, een vijftal mannen, waarvan drie gewapend met jachtgeweren en twee met knuppel, te wapen; men vertrouwt ons niet. Waarom niet?

De bevolking van de Kempen is arm en ongeletterd.

De misleidende Antwerpse afkondiging kennen ze nog slechts bij gerucht, de tegenspraak zullen ze ook alleen bij gerucht kennen, maar in deze tijden blijft wat het eerste gerucht was, het meest vast in hun geheugen, helaas.

Uit een dagboek.

(Iemand, die met zijn familie te Spa vertoefd en zijn indrukken van dag tot dag opgetekend heeft, stelt ons in staat uit die aantekeningen één en ander over te nemen. Wij laten hem dus hieronder aan het woord.)

Spa, 11 augustus.

Terwijl in de stad het bonte leven zich afspeelde, donderden voortdurend de kanonnen uit de richting Luik zwaarder en de slagen korter op elkander vallend (we telden er soms tot 15 per minuut) dan bijna een dag tevoren. De majoor, die ik sprak, bevestigde mij het gerucht dat hier loopt, dat Luik zich in handen der Duitsers bevindt, doch dat nog twee forten door de Belgen zijn bezet. Om deze twee forten zal de strijd ginds dus wel gaan. Hoeveel mensenlevens zal dit nog kosten? De officier zegde dat het onwaar was, dat de eerste

regimenten, die hier waren doorgekomen, bijna geheel waren vernietigd. Hij gaf echter toe dat er schrikbarend veel officieren waren gevallen. Een soldaat echter, die ik later sprak, bevestigde mij het eerste gerucht. Hij was van Luik teruggekomen om Belgische krijgsgevangenen naar Malmédy te geleiden (van daar worden ze naar Keulen en Wezel doorgezonden). Hij was heden uit Duitsland teruggekomen. Hij gaf toe, dat het een ware slachting was geweest.

Het hoofdkwartier blijft gedurende de eerste tien dagen hier gevestigd, zodat Spa voorlopig het centrum vormt van waaruit de beweging wordt bestuurd. Op verschillende gedeelten van de dag was de regimentsmuziek bij de Pouhon opgesteld en speelde vaderlandse liederen en marsen, terwijl de troepen voorbijtrokken. Terwijl wij daar straks, circa 7 uur, de berg weer beklommen om te gaan souperen, speelde de muziek in de tuin van Hotel Britannique, terwijl zekerlijk de officieren aan tafel zaten. En onderwijl hoorden we, terwijl we naar boven klommen, maar steeds het gedonder van het geschut. Wat een tegenstelling! Intussen, men went op de duur aan alles! Ook thans, terwijl ik zit te schrijven (het is ongeveer 9 uur 30), gaat het nog steeds met dezelfde heftigheid door.

Ik wil nog even constateren hoe schilderachtig het er in de Pouhon uitzag terwijl hedenmiddag door de soldaten gedineerd werd. Sommigen hadden zich om de aanwezige tafels gezet voor zover er plaats was. De meesten echter zaten in groepjes op de grond of lagen op de hopen hooi en stro die reeds voor de nacht waren heengebracht. (De weelde van een bed genieten slechts zij die bij de burgerij zijn ingekwartierd.) In lange rijen trokken ze naar de veldkeuken, die zich op straat bevond. Het middagmaal bestond uit een soort van dikke soep met rijst, aardappelen en vlees. Wie niet verzadigd was, ging in zijn bliken etensnap er een nieuwe portie halen. Dus er was voor allen volop. Zo'n veldkeuken bestaat uit een voertuig op vier wielen, met twee paarden bespannen. Boven de

voorwielen onder de bok bevindt zich een bergplaats voor brandstof. Het achterste gedeelte bestaat uit een grote ketel met opgeschroefd deksel van 200 liter inhoud, waarin door stoom wordt gekookt. Met briketten wordt gestookt, terwijl ook glycerine er een grote rol bij speelt. De kok had het te druk om het me precies te kunnen uitleggen. Er stond geregeld in lang gelid een troep hongerigen, die verzadigd moesten worden. In de buurt van het casino en de kursaal speelden zich dezelfde taferelen af.

13 augustus.

We waren hedenochtend reeds weer voor zes uur uit de veren om een flinke wandeling te maken door het mooiste gedeelte dezer heerlijke omstreken, waartoe we door het krijgsgewoel nog steeds niet waren gekomen. Toen we omstreeks half acht door de stad trokken was deze, na het woelige leven van de vorige dag, bijna niet te herkennen. Reeds om 3 uur hedenochtend was de uittocht begonnen en waren de troepen bijna alle vertrokken. Alleen afdelingen veldgendarmeerie zag men hier en daar een wagenpark of achtergelaten batterijen bewaken, met geladen geweer natuurlijk bij de voet. Om 6 uur reeds waren kort na elkander twee vliegtuigen uit Duitse richting voorbijgestevend die na ongeveer een halfuur terugkwamen uit de richting Luik, vanwaar gedurende bijna de gehele nacht de kanonnen zijn blijven doorbulderen. Het moet daar een vreselijke strijd zijn om die twee laatste forten! De hele dag is het zo blijven doorgaan en thans (het is ongeveer 9 uur) vallen er zo nu en dan nog schoten.

Wij intussen maakten dan hedenochtend onze wandeling langs de Promenade des Artistes, onder heerlijk koel geboomte langs het bergstroompje hetwelk zich tussen de stenen zo aardig voortkronkelt. We kwamen uit op de Route des Fontaines die op de Chemin de la Sauvenière uitloopt, ter plaatse waar zich de bron de la

Sauvinière bevindt. Naast eerstgenoemde weg was men druk bezig de bomen weg te ruimen die men inderhaast langs de wegen had omgehakt en dwars over de weg had laten vallen om de Duitsers de doortocht te beletten. Ook langs de Chemin de la Sauvinière had men hetzelfde gedaan. De Duitse troepen echter, hebben zich hierdoor niet lang laten ophouden en hebben langs laatstgenoemde weg netjes naar links en rechts gewerkt. De mindere bevolking van Spa profiteert ervan door het hout weg te halen. Men ziet hen trouwens overal in de bossen hout sprokkelen. De kolen zijn op, en er moet brandstof zijn. De boswachters zijn meestal in dienst, zodat er mede allicht gelegenheid is iets meer te stropen.

Bij de bron der Sauvinière aangekomen, maakten wij het ons gemakkelijk. Het daarbij behorende restaurant en het tegenovergelegen koffiehuis zaten potdicht. De angst voor de Duitsers heeft de bewoners verdreven. De bron, die zoveel duizenden genezing heeft gebracht (reeds in 1300 werd hier door de zieken hulp gezocht) lag geheel verlaten. Het heerlijk koele bronwater borrelde onophoudelijk uit de bodem omhoog. We hadden echter geen hulpmiddelen dan onze holle hand om uit te drinken. We hadden echter langs de weg zo het een en ander zien liggen. Een gebroken wagen, open kisten met verduurzaamde levensmiddelen, koffie enzovoort. De weg loopt hier sterk omlaag en er waren hier de vorige nacht in de duisternis enige wagens der langstreckende troepen verongelukt, zoals ons later door voorbijkomende soldaten werd verteld. Wij vonden ook een paar dozijn schoteltjes, we gingen deze wassen en hadden toen gelegenheid om aan de bron te verkwikken. Toen kort daarop een wagen met zes soldaten als begeleiding wilde voorbijrijden, nodigden wij hen vriendelijk uit, toch onze herberg zo niet voorbij te trekken. Dit lieten ze zich geen twee keer zeggen, en, al konden wij hun niets

anders bieden, zo waren ze toch verrukt over het heerlijke bronwater.

Eerst informeerden ze zeer voorzichtig of de bron ook zou kunnen vergiftigd zijn. Op verschillende plaatsen zouden de Belgen de putten hebben vergiftigd. Zulke bakerpraatjes worden verteld. De Belgen op hun beurt, vertellen ook de gekste dingen omtrent barbaarsheid der Duitsers. Men moet met het geloven van dusdanige praatjes zeer voorzichtig zijn.

Om nu op onze zes gasten terug te komen, de een, uit Brandenburg aan de Harz afkomstig, beweerde, dat het water precies smaakte als hun "Harzer Sauerbrunnen"; de anderen echter verklaarden dat dit hier veel heerlijker was. (De arme kerels hadden misschien nooit na een grote mars bij deze hitte zich aan bovengenoemd water te goed gedaan!) De lui vertelden ons dat zij gisteravond met een sterke afdeling in het nabijgelegen Francomont hadden overnacht en dat de boeren twee hunner in de slaap hadden doodgeschoten. Zij hebben daarop een fusillade op het huis, waarin dit is geschied, geopend, zonder te weten hoevelen er verwond werden, om vervolgens het huis in brand te steken. Bij ongeluk zijn er nog enige huizen bij verbrand. Iets verder de weg op (deze stijgt nog aanzienlijk) kon men de puinhopen nog zien roken. Ook in het iets verder gelegen plaatsje Hokay is het gisteren geschied, dat een boerenvrouw een soldaat doodschoot terwijl hij haar de rug toekeerde om zijn paard te laten drinken. De vrouw, met een paar mannen die haar te hulp kwamen, zijn onmiddellijk gefusilleerd, de enige manier, volgens de begeleidende onderofficier, "om er de schrik in te houden". Men vertelt hier, dat de vrouw is doodgeschoten met haar kind op de arm, doch ik geloof dit beslist niet. Intussen vertrouwt met de boeren uit dat plaatsje niet en om te voorkomen dat ze wraak nemen en in de nacht op de voorbijkomende troepen schieten, moeten 's avonds alle

bewoners present zijn en worden dan tot de volgende ochtend in de kerk opgesloten om daar te overnachten.

Zulke kleine intermezzo's vallen er ieder ogenblik voor, te veel om te vertellen. Ik wil alleen deze kleinigheden aanhalen om te doen zien met welk een verbittering de bevolking zo hier en daar is vervuld. Eigenaardig echter is het, dat volgens dit zestal soldaten de bevolking aan de overzijde der grenzen, dus Duitse onderdanen, nog meer verbitterd is dan de Belgen zelf. De meeste dorpen zijn er verlaten. De bevolking was gevlucht uit vrees voor de troepen. Over het algemeen echter is het hier een kalme, goedaardige bevolking die het de Duitsers niet lastig maakt. Typisch was ons onderhoud met een volgend tweetal, hetwelk met een wagen haver voorbij kwam. Ook deze beide krijgers maakten gaarne van mijn uitnodiging gebruik toch een koele dronk te komen nuttigen. Evenals de vorigen, waren het lui van de landweer, mannen van ruim 40 jaar. Een paar echte boerentypen.

Zij vertelden ons, dat de oorlog spoedig op zijn eind liep. Ze zouden binnen enkele dagen Parijs kunnen binnentrekken en dan was het afgelopen. Rusland was reeds geheel verslagen en nu men hier zo spoedig opschoot kon het immers niet lang meer duren. Luik was reeds voor enige dagen platgeschoten, Brussel was zonder strijd ingenomen, terwijl thans Antwerpen belegerd werd. Ik was zo naïef te vragen, of ze zeker wisten dat de Duitsers voor Antwerpen lagen? Waarop de een uitriep : "Hören Sie denn nicht die Kanonenschüsse? Das ist ja die Beschiesung der dortigen Forte!" De arme kerels hadden niet het minste idee van afstanden of ligging der verschillende plaatsen en, wat men zo gaarne hoopt, gelooft men. Het gaat trouwens de Belgen niet beter.